

проблеми підрозділом "Короткі підсумки: текстовий твір і його функції в комунікативних процесах".

У діалозі з роздумами автора монографії над зазначеними питаннями, моделюванням дослідником нової аспектності розглядуваного матеріалу, несподіваними модифікаціями творчої думки та способів її аргументації, врешті фаховою ерудицією Т.В. Радзівєвської рецензент провів багато щасливого часу.

Зрозуміло, як і кожна авторська праця, створювана протягом тривалого періоду пошуків і філологічного становлення, книга Т.В. Радзівєвської може (і це, безумовно, добре) викликати певні запитання щодо переліку обраних для аналізу концептів, чи тематичної визначеності текстів (коли йдеться, для прикладу, про астрологічний текст), чи актуалізації аспектності сучасного мас-медійного дискурсу (так, чи є репрезентативним для спостереження над еволюцією тенденцій в газетному дискурсі початку – середини 90-х рр. видання "Киевские ведомости"?) та ін. Але це запитання часткові, які є швидше особистою рефлексією рецензента на текст монографії. Врешті Т.В. Радзівєвська й сама пояснює історію становлення книги й, відповідно, особливості викладу в ній мовознавчих спостережень. Одне безсумнівно – рецензована книга вже посіла належне місце серед кращих філологічних видань останніх років.

Шевченко Л.І., д. філол. н.

САКРАЛЬНЕ СЛОВО КОБЗАРЯ В ЛІНГВІСТИЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

(стаття – рецензія на монографію:

Слухай Н.В. Світ сакрального слова Тараса Шевченка /
Наталі Слухай. – К. : Агрармедіагруп, 2011. – 227с.)

Творчість Тараса Шевченка – явище прецедентне. Доведення цього факту – численні, різної наукової авторитетності й аргументації – супроводжують текст, творчу і навіть особисту долю українського митця від часу перших

згадок про нього в колі освіченого українства. Водночас кожного, хто намагається доторкнутися до слова і драматичного життєпису Поета, не полишає думка про непрочитаність Шевченкового слова й відтак зацікавленому читачеві пропонуються авторські погляди на творчість нашого Першого Поета.

Книжкове видання Наталії Слухай – достойне долучення до шанованого кола дослідників Шевченкової мовотворчості. І, додамо, університетський професор звертається до поетичного тексту Кобзаря не вперше, адже в доробку автора вже сьогодні понад 50 праць із шевченкознавства.

Пошук Наталії Слухай достатньо чітко сфокусовано навколо сакрального в мовній свідомості Кобзаря, що корелює з колом інтересів наукового інтерпретатора – зацікавленістю етноміфопоетикою східних слов'ян. Цій загальній проблемі пізнання витоків й особливостей сприйняття світу етносами, вербалізації етноміфосвідомості в літературі присвячено не тільки книжкові розвідки дослідника – університетські курси шанованого професора ("Етногенез і міфологія східних слов'ян в аспекті лінгвокультурології", "Когнітологія і концептологія в лінгвістичному висвітленні", "Мова сакрального") свідчать про широту охоплення проблематики науковим інтерпретатором.

Структурно пропонована українському читачеві книга складається із двох частин, досить самостійних смислово й за архітектонікою викладу, але водночас сповнених інтелектуальних перетинань, а головне – об'єднаних єдиною концепцією дослідника. Системне оформлення концепції виявлено в ланцюжку взаємозалежностей, де художньо-образний світ Тараса Шевченка постає в лінгвопоетичному та міфопоетичному висвітленні. Залежності ці – архетипи художнього стилю Шевченка, етноміфологеми поета, психологічні асоціативи східних слов'ян й асоціативно-образні апеляти у текстах Т. Шевченка, стилістичний ресурс персоніфікації, поетичного синтаксису й можливостей вербального представлення сенсорних прототипів у художньо-словесній творчості Кобзаря, зокрема кольору і звуку.

Терміно– й дефінітивний ряд щодо основних операційних понять першого розділу, рівно як й інтерпретаційних ключів до другого розділу, Наталія Слухай подає у Передмові до праці. Зауважимо, подає коректно з погляду змістового окреслення та кореляції дефініцій. Основними поняттями авторського терміноряду є, отже: **архетип** творчості Тараса Шевченка; резонансні щодо архетипу **етноміфологеми** в їхній концептуальній, знаковій іпостасях; **психологічні асоціативи** як підсистема резонансних міфосимволічних значень; **прецедентні тексти**, "до яких апелюють твори письменника, що є спробою відтворити "зовнішні" міфосимволічні кола, які оточують тексти Тараса Шевченка" (с. 5), персоніфікації поетичної мови.

Характерною рисою рецензованого видання є системність. Можливо, в цьому виявляється благодатний вплив університетської наукової дидактики, коли будь-який матеріал опрацьовується докладно, структурується, моделюється і пояснюється відповідно до логічних послідовностей і зв'язків із тим, щоб не залишитися текстом "самим у собі", але й бути сприйнятим в аудиторії.

А отже, якщо аналіз першого розділу зосереджено навколо мотивацій художньо-образних характеристик поетичного світу Тараса Шевченка, передусім із акцентуацією на рівневих підходах до запропонованого ракурсу дослідження, то другий розділ постає рядом наукових есе, об'єднаних спільним інтерпретативним методом, але водночас самостійних щодо предмета аналізу – окремих Шевченкових поезій.

Вихідна позиція Наталії Слухай щодо ключа до мовотворчості українського поета спирається на глибоке розуміння дослідником архетипів художнього стилю Шевченка. Автор книги звертається до класичних, як щодо модерного часу, праць З. Фрейда та деяких його послідовників (К.-Г. Юнг) і літературознавців (Б. Рубчак, Г. Грабович, Ю. Микитенко, О. Забужко), в яких можливості глибинного прочитання поетичної рефлексії Тараса Шевченка представлені в поняттях "загальнолюдських протоуявлень" (К.-Г. Юнг), "духовного

гермафродитизму" (Б. Рубчак) чи "інцесту" (Г. Грабович, Ю. Микитенко, О. Забужко).

Залишаючи поза аналізом коректність (чи доречність, точність, врешті – зручність) заглиблення у текст Тараса Шевченка за допомогою запропонованого названими дослідниками методологічного інструментарію, зауважимо лише на науковій ерудованості автора книги про українського поета і водночас спробі розв'язати означену в назві книги проблему нетривіально. А те, що в мовознавчій парадигмі запропонований Наталією Слухай дослідницький шлях має перспективу – очевидно: автор ілюструє власні пошукові підходи розсипами покликань на тексти Кобзаря й окремі мовні фактори, що систематизовані й типологічно представлені (зокрема, коли йдеться про солярну міфологеми Тараса Шевченка.)

Важливо в цьому контексті й інше: архетипи художньо-мовної системи українського поета аналізуються з погляду "закоріненості творчої системи в світову й етнічну міфосимволічну парадигму" (с. 12). Такий підхід дозволяє розширити не тільки філологічні спостереження, а й дійти цікавих висновків щодо співмірності культурних витоків європейської цивілізації та місця в ній духовної культури українського народу. Адже, на переконання Наталії Слухай, "символічний архетип – досвід інтелектуального засвоєння реалій міфопоетичного всесвіту творчою особистістю – тяжіє до антропоцентричності, що й пояснює його повсюдну присутність у полі міфологеми Шевченка" (с.13). Антропоцентричний всезагальний вимір творчої рефлексії й інтелектуальний вимір творчої рефлексії особистості, яка уособлює духовні прагнення народу, перетинаються, отже, як відомі площини – "поверхні" в Казимира Малевича чи згадуваних уже інтерпретаціях дослідників "французької школи".

Дослідження Наталії Слухай сповнене конкретики: якщо автор аналізує присутність у метатексті Тараса Шевченка первісних архетипів – сексуальності та прагнення до смерті, – апеляції до архетипів Немовляти і Діви, Матері й Відродження, Духа й Трікстера аналізуються в контексті українського

міфопоетичного канону, зокрема в діаді солярної міфологеми Т. Шевченка "бог – немовля", де "сонце – це світлоносний бог язичницько-християнського походження (Божий лик, всевидяще Боже око, або вогонь, слово, образ, сонце правди), і щодня народжувана світла дитина"(с. 9)

Важливо, що в цьому, як і в інших фрагментах книги Наталії Слухай, немає обмежень загальниками. Бо "сенси й асоціації" пізнаються в "реалізації міфологеми" *сонце*, серед яких "... *сонце праведне*", *"сонце пресвяте"*, *"сонце правди"*, *"сонце-правда"*, *"святе сонечко"* *"святий, огненний господин"* та ін. (с. 9). Відповідно вибудовується ланцюжок омонімічних, синонімічних й антонімічних залежностей, їх смислових еквівалентів і семантичних розгортань.

Особливою у структурно-композиційній єдності монографії є друга частина, що складається з завершеного, і водночас лаконічного, дослідження 14 поезій Кобзаря, швидше загальнофілологічного, ніж вузькоспеціального, мовознавчого аналізу. Написані для словника мови Тараса Шевченка, ці тексти-мініатюри мають спільні композиційно-архітектонічні характеристики – чітку побудову, скорельований із вимогами редколегії обсяг словникової статті, обов'язкову смислову структуру, що включає час написання вірша, умови й обставини написання, аналіз загальної композиції та особливості композиційних частин, мовні характеристики й доречний у цьому випадку зіставний коментар поглядів інших дослідників на проблему філологічної ідентифікації конкретної поезії.

Майстерність Наталії Слухай у такій ситуації полягає в тому, щоб, не порушивши канонів жанру словникової статті енциклопедичного типу, не залишивши поза увагою погляди авторитетних попередників на текст, знайти власний ракурс аналізу. Наголосимо, у досить важкій, як для інтерпретатора, жорстко обмежених просторовій формі. Зацікавлений читач, безумовно, знайде у словникових текстах Наталії Слухай відповіді на численні питання, важливо, що знайде він й обґрунтування власного погляду автора на ту чи іншу поезію.

У рецензії на гарний філологічний текст завжди хочеться виокремити найбільш довершені сторінки. За словами Наталії

Слухай, – це осмислення нею вербалізації сенсорних прототипів творчості Тараса Шевченка, зокрема кольору й звуку, і з автором не можна не погодитися. У здавалось би прозорій, достатньо проаналізованій проблематиці Наталія Слухай знайшла ракурси ще взагалі не осмислені (як відсутність або низька активність трьох з-поміж семи кольорів, передусім *жовтого*), сприйнятті суб'єктивно (як перегляд поширеної думки про частотність опозиції *червоного* і *чорного*, тоді як домінантний кольороряд виявляється триєдністю *блакитно-синьо-зеленого*), або потрактовані без урахування результатів дослідження та контексту, що їх мотивує (так постало твердження, що "за частотністю вербалізації мовознаки домінують вербалізатори "умовно" слухової ознаки, похідної від *"тихий"* [с. 124-125])). І хоча увага до цієї ознаки й постійної атрибуції нею символічних понять вже засвідчена в лінгвофольклористиці (Ю. Дядищева-Росовецька), аналіз Наталії Слухай справді викликає захоплення – точністю, логічністю, широтою матеріалу, виявленими дослідницькими парадоксами.

Зрозуміло, кожен рецензент у діалозі з текстом та його автором мотивує або уточнює власне ставлення до філологічного матеріалу, або особливостей його викладу, або термінологію. Як рецензентіві, мені хотілось би подискутувати щодо точності терміна **"індивідуальне позасвідоме"**, приписуваного З. Фрейду (с. 8). Тоді як, на нашу думку, прийняті терміни **"несвідоме"**, **"підсвідоме"** достатньо апробовані й у фрейдівському, й у постфрейдівському аналізі, коли йдеться про гуманітаристику. Але цей, як і деякі інші приводи до діалогу, виникає тому, що текст сучасний, нестандартний і "провокує" до наукової рефлексії на нього.